

بررسی چالش بی‌اعتمادی سیاسی در دهه پنجم انقلاب اسلامی

محمدرضا الفی^{*۱}

سیدمحمد معصومی^۲

چکیده

هدف: بی‌اعتمادی سیاسی یکی از بزرگترین چالش‌های رهبران سیاسی بعد از پیروزی انقلاب‌ها می‌باشد و انقلاب اسلامی ایران نیز از این قاعده مستثنی نبوده و ممکن است دچار چنین چالشی گردد. از این‌رو بررسی بی‌اعتمادی سیاسی به‌عنوان چالشی تأثیرگذار بر آینده انقلاب اسلامی یکی از اهداف نویسندگان مقاله می‌باشد. **روش‌شناسی پژوهش:** تحقیق حاضر با نگاهی تحلیلی-توصیفی و با استناد به نظریه پیا نوریس و شاخصه‌های حمایت از اجتماع سیاسی، قانون اساسی، امور اجرایی، نهادها، کنشگران سیاسی و رویکردهای آسیب‌شناسانه و آینده‌پژوهی به بررسی بی‌اعتمادی سیاسی می‌پردازد.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که دو دسته عوامل درونی و بیرونی از ناکارآمدی دولت‌ها و دولتمردان، عدم پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری دولتمردان، بی‌تفاوتی سیاسی مردم، افزایش فساد سیاسی-اداری، توقعات فزاینده جوانان، کانالیزه نشدن خواسته‌ها از طریق نهادهای مدنی، تشدید دامنه جنگ‌های شناختی، توسعه فعالیت‌های فمینیستی در کشور، اندولیزه و بالکانیزه کشور و شبکه‌سازی برای مقابله با جمهوری اسلامی ایران و سناریوهای طراحی شده از طریق جنگ‌های شناختی، ایدئولوژیک، اطلاعاتی، عملیات نظامی و غیره دشمنان انقلاب از مهم‌ترین عوامل ایجاد چالش بی‌اعتمادی سیاسی در دهه پنجم انقلاب می‌باشد.

نتیجه‌گیری: نتایج تحقیق بیانگر آن است که ارائه راهکارهای اساسی اثربخش و تدوین راهبردهای کارآمد، توجه عمیق به بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، مدیریت مؤثر، بهبود و اصلاح وضعیت معیشتی مردم، ارتقاء میزان ثبات اقتصادی و مبارزه با فساد مالی، توزیع عادلانه ثروت، نظارت، موجب تحکیم و تقویت اعتماد سیاسی ملت به نظام سیاسی در دهه پیش‌رو خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: اعتماد سیاسی، انقلاب اسلامی، بی‌اعتمادی سیاسی، جنگ شناختی و چالش سیاسی.

Email: alefireza@yahoo.com

۱- استادیار گروه معارف اسلامی، مدرسی معارف اسلامی
گرایش مطالعات انقلاب اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد
مراغه، مراغه (نویسنده مسئول)

Email: mmasomi@gmail.com

۲- استادیار گروه معارف اسلامی، مدرسی معارف اسلامی
گرایش مطالعات انقلاب اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی
همدان، همدان

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۰۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۰۴

مقدمه

بی‌شک برای هر نظام سیاسی حل چالش‌های آن از نظر سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و غیره از اهمیت خاصی برخوردار بوده است. از این‌رو تحقیق حاضر با رویکردهای آسیب‌شناسانه^۱ و آینده‌پژوهی^۲ به بررسی تأثیر چالش بی‌اعتمادی^۳ سیاسی به‌عنوان یک تهدید در دهه‌ی پنجم انقلاب اسلامی می‌پردازد. نویسندگان مقاله معتقدند غفلت و بی‌توجهی به چالش‌های موجود و آینده می‌تواند خسارات جبران‌ناپذیری بر پیکره انقلاب اسلامی در دهه‌های آتی وارد کند. بنابراین از آنجایی که گذشته دیگر در دسترس نیست تنها اثراتی از اقدامات، تصمیم‌گیری و خط‌مشی‌های دولتمردان در نظام اجتماعی می‌ماند لذا توجه به مسائل آن در گذشته و حال می‌تواند تجربیات گرانبغری برای ساختن آینده در اختیار آدمی گذارد. بنابراین آینده تنها فرصتی است که سیاستگذاران و تصمیم‌گیران می‌توانند جهت دستیابی به اهداف و برنامه‌های خود به کار گیرند. به هر حال ملاحظه تحولات آینده مهم و ضروری است و آینده امری است که می‌توان آن را با اقدامات هدفمند خود طراحی و به آن شکل داد و جلوی بسیاری از خسارات را گرفت (محمدی‌لرد، ۲۰۱۴: ۱۶-۱۷).

صرف‌نظر از دیدگاه‌های ابراز شده درباره‌ی آینده و آینده‌پژوهی، شناخت آینده بر دو پایه اساسی استوار است:

اولاً: قبول این پیش‌فرض که آینده ادامه حال و استمرار گذشته است. بنابراین با داشتن نگاهی آسیب‌شناسانه و سیستمی می‌توان حالت‌های آتی یک نظام سیاسی را تعیین یا پیش‌بینی کرد؛ ثانیاً: شناخت دقیق همه اجزای نظام و چگونگی کنش میان آنها با هم و محیط پیرامونی، به تقویت نظام پرداخت.

مهم‌ترین سؤالی که تحقیق حاضر بدان می‌پردازد این است که بی‌اعتمادی سیاسی به‌عنوان یک چالش تأثیرگذار در دهه پنجم انقلاب اسلامی چگونه می‌تواند مانع تحقق رشد اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی گردد؟

سؤالات دیگر این‌که:

- منشأ چالش بی‌اعتمادی سیاسی در ایران چه می‌باشند؟
 - مهم‌ترین راهکارهای پیشنهادی برای حل چالش بی‌اعتمادی سیاسی در کشور چه می‌باشند؟
- بررسی سؤالات و مسائل فوق فرصت بیشتری را برای دولتمردان و تصمیم‌گیرندگان عرصه‌های سیاسی فراهم خواهد کرد تا با شناخت دقیق مسائل موجود و احتمالی آینده به تقویت روحیه اعتمادی ملت به نظام سیاسی بپردازند و از تبدیل چالش به بحران جلوگیری نمایند.

1. pathology
2. Future research
3. distrust

پیشینه پژوهش

با عنایت به اهمیت چنین موضوع حساسی، خوشبختانه آثار گرانقدری به رشته تحریر درآمده که در ادامه بر اساس تقدم زمانی به آنها اشاره می‌گردد از جمله این آثار می‌توان به کتاب «انقلاب اسلامی چالش‌ها و بحران‌ها» (۱۹۸۸) از عبدالوهاب فراتی اشاره کرد. وی بیشتر به چالش‌ها و آسیب‌هایی که در گذشته به تهدید انقلاب می‌پردازد توجه دارد ولی از ورود به چالش بی‌اعتمادی سیاسی آینده خودداری می‌کند.

کتاب‌های دیگر «آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی ایران» (۲۰۰۲) و «تحلیلی بر چارچوب مطالعاتی آینده انقلاب اسلامی ایران» (۲۰۱۴) از محمدرحیم عیوضی اشاره کرد. وی کلیه آسیب‌ها را در بستر تغییر و آن هم از تغییرات فرهنگی و اجتماعی معرفی کرده و از ورود به چالش‌های بی‌اعتمادی سیاسی پرهیز می‌کند. اما در خصوص اعتماد سیاسی^۱، خوشبختانه آثاری از محققان ارزشمند به نگرارش درآمده که در ادامه اشاره می‌گردد. غلامرضا خواجه‌سروی و عباس فرهادی (۲۰۱۸) در مقاله «مؤلفه‌های اعتماد سیاسی در جمهوری اسلامی ایران» «عوامل تأثیرگذار»، به مؤلفه‌های صادق بودن مسئولین با مردم، دلسوز بودن دولتمردان، باور به عدم سوء استفاده مسئولین از بیت‌المال و از مقام و موقعیت، باور به پابندی مسئولین نسبت به وعده‌هایی که داده شده و غیره را موجب افزایش اعتماد سیاسی به نظام سیاسی و افزایش میزان مشارکت سیاسی در انتخابات می‌دانند.

محمد خانباشی (۲۰۱۱) در مقاله «تأثیر عوامل اقتصادی بر سطح اعتماد سیاسی» مجموعه‌ای از عوامل مانند: «از خودبیگانگی، فقدان سرمایه اجتماعی^۲، عدم وجود رسانه‌های انتقادی و کاهش میزان پاسخگویی نهادها و سازمان‌های عمومی، میزان اعتماد به نهادهای سیاسی^۳، دولت و سازمان‌های تابعه» موجب بی‌اعتمادی سیاسی شده است.

فریبا شایگان در مقاله «شاخص‌های اعتماد سیاسی از دیدگاه حضرت علی(ع)» (۲۰۱۵) به این نتیجه می‌رسد که دولت‌ها برای حفظ اعتماد سیاسی و افزایش اعتماد مردم باید از تمام امکانات و ابزارهای لازم بهره بگیرند تا اعتماد مردم را به خود افزایش دهند.

با عنایت به مطالعات انجام یافته در خصوص بی‌اعتمادی سیاسی در جمهوری اسلامی ایران، متأسفانه محققان کشور کمتر به این بحث ورود کرده‌اند و بیشتر به ارتقاء اعتماد سیاسی، چالش‌ها و آسیب‌های گذشته پرداخته‌اند. از این‌رو نگارندگان مقاله با احساس خلاء علمی در این خصوص و نگاهی دلسوزانه برای تقویت نظام سیاسی، چالش‌های بی‌اعتمادی سیاسی آتی را رصد و بیان نموده‌اند.

1. Future research
2. Social capital
3. Trust in political institutions

چارچوب نظری و مفهومی

چارچوب نظری

مختلف دسته‌بندی شده است؛ اما با این وجود، مقوله اعتماد به نظام سیاسی و عوامل مؤثر بر آن از جنبه‌های اعتماد در سازمان‌ها و جوامع در عمل با محدودیت‌هایی مواجه هستند مدل‌های رسمی اندازه‌گیری سطح و نمی‌توان آنها را یک مدل نسبتاً جامع یا چارچوبی نظام‌مند به‌شمار آورد. برخی الگوهای ارائه شده نیز باید و شاید به‌صورت نظام‌مند در نظر نمی‌گیرند. حالت تجویزی دارند و واقعیت‌های موجود را آن‌گونه که غیرمستقیم در قالب دو گروه اصلی عوامل مستقیم و اندیشمندان علوم سیاسی بیشتر از دو الگو تبعیت کرده و عمدتاً اعتماد سیاسی را دسته‌بندی می‌کنند. عوامل مربوط به عملکرد دولت در تعامل مستقیم با مردم مصادیقی همچون پاسخگویی، کارایی و اثربخشی و نظایر آن را شامل می‌شود و سال‌هاست که نظریه‌پردازان اثربخش و کارآمد نسبت به جلب اعتماد عمومی در جامعه توفیق این حوزه عقیده دارند که دولت‌های غیرمستقیمی همچون مشارکت اجتماعی، سطح دینداری، اعتماد اجتماعی، می‌یابند. الگوی دوم عوامل رسانه‌های داخلی و خارجی و نظایر آن را به‌عنوان عناصر مؤثر بر اعتماد عمومی به دولت‌ها یا اعتماد سیاسی برشمرده‌اند (زاهدی، خانباشی، ۲۰۱۲: ۳۶). به اعتقاد بسیاری از اندیشمندان، اعتماد سنگ‌بنای نظام اجتماعی بوده و موجب همبستگی اجتماعی در جامعه می‌گردد ولی برعکس بی‌اعتمادی سیاسی زمینه‌ساز بحران‌های مهم رفتار اجتماعی می‌داند. پارسونز^۲ اعتماد را یک در جامعه می‌گردد. وبر^۱ اعتماد را به‌عنوان سنگ بنای مکانیزم همبستگی برای سیستم اجتماعی می‌داند (شایگان، ۲۰۱۰: ۱۵۴). جورج زیمل^۳ اعتماد را صورتی از ایمان و اعتقاد به افراد جامعه می‌داند (گیدنز، ۱۹۹۸: ۳۳). توکویل^۴ جامعه‌مدنی محصول اجتماعی اعتماد و همکاری بین شهروندان در فعالیت‌های عمومی است. پیوتر زتومگا^۵ اعتماد یکی از مؤلفه‌های بنیادی در کنش‌های انسانی است (غفاری، ۲۰۱۱: ۲). تونیس^۶ روابط اعتماد، در جوامع گزلفاشفت^۷ را رسمی شده و معتقد است: اعتماد این انتظار است که رفتار دیگری به طرز قابل پیش‌بینی غیرشخصی می‌داند. اینگلههارت^۸ دوستانه خواهد بود (اینگلههارت، ۱۹۹۴: ۴۴۷).

اعتماد سیاسی کالای با ارزشی است که دیدگاه مثبت مردم را نسبت به نخبگان و نظام سیاسی باعث گردیده و به عوامل مختلفی همچون میزان کارآمدی نظام سیاسی در خصوص برآوردن و پاسخگو بودن به تقاضاهای مردمی، تأمین رفاه عمومی و اجتماعی، صادق بودن با مردم، وجود رقابت‌های سیاسی واقعی در

1. Veber

2. Parsons

3. Georg Simmel

4. Tocqueville

5. Piotr Sztompka

6. Tunisia

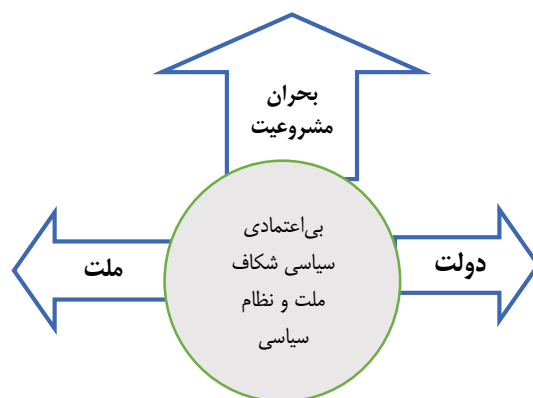
۷. گمنشافت و گزلفاشفت به آلمانی Gemeinschaft und Gesellschaft یا اجتماع و جامعه به ترتیب معادل‌های Community و Society در انگلیسی و اجتماع و جامعه در پارسی برای آنها در نظر گرفته می‌شود.

8. Ronald F. Inglehart

جامعه، وجود آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در جامعه، وجود امنیت اجتماعی و اقتصادی و غیره وابسته می‌باشد. به‌گونه‌ای که هر اندازه نظام سیاسی در موارد بالا موفق‌تر عمل نماید اعتماد سیاسی بیشتری نیز به نظام وجود خواهد داشت که این اعتماد سیاسی باعث می‌گردد که نظام سیاسی مذکور از توانایی بیشتری در عرصه‌های داخلی و بین‌المللی برخوردار شود (خواجه سروی و فرهادی، ۲۰۱۸: ۵۴). ولی بی‌اعتمادی سیاسی به نظام سیاسی از سوی مردم، موجب عدم حمایت و پشتیبانی مردم از مسئولان، عدم رعایت قوانین و مقررات، عدم حمایت از برنامه‌های دولت، فرار از پرداخت مالیات و در موارد خیلی حاد موجب بحران مشروعیت می‌گردد. از این رو حفظ اعتماد سیاسی و افزایش اعتماد مردم یکی از مسائل مهم و مورد توجه دولت‌هاست که باید در این زمینه از تمام امکانات و ابزارهای لازم بهره بگیرند تا اعتماد مردم را به خود افزایش دهند (شایگان، ۲۰۱۶: ۱۱۶). در نمودارهای شماره ۱ و ۲ چگونگی تأثیر اعتماد و بی‌اعتمادی سیاسی به نظام سیاسی نشان داده شده است.

نمودار ۱: تأثیر اعتماد سیاسی بر امنیت ملی

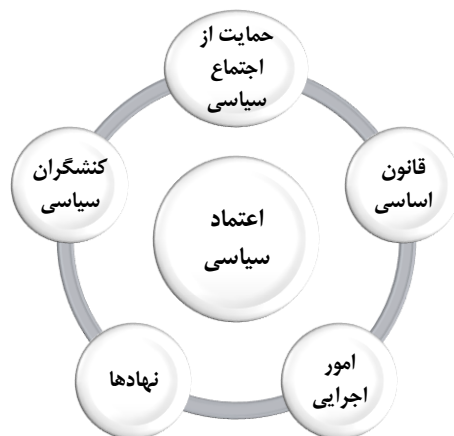

نمودار ۲: تأثیر بی‌اعتمادی سیاسی بر بحران مشروعیت

شایان ذکر است از گذشته‌های دور اعتماد در جوامع انسانی نقش ایفا کرده و در دوران کنونی نیز بر نقش و اهمیت آن افزوده شده است (شارع‌پور، همکاران، ۲۰۱۱: ۲). امروزه با توسعه شهرها و پیچیدگی‌های نظام اجتماعی و توسعه روابط اجتماعی، دایره اعتماد فراتر از روابط ساده بین افراد و گروه‌های خانوادگی،

قومی و قبیله‌ای است (چلبی، ۱۹۹۶: ۳۹). به نظریه پپیا نوریس^۱، اعتماد به‌عنوان رمز سرمایه اجتماعی آنگاه بروز و ظهور دارد که پنج ساحت وجودی انسان عقاید، عواطف، مطالبات، گفتار و کردار بر همدیگر منطبق گردد و با نهادینه شدن اعتماد میان مردم و حاکمیت، گفتمان‌سازی در درون ساخت قدرت به منظور رقابت در نظام و نه رقابت با نظام، زمینه مشارکت سیاسی و حضور آگاهانه، آزادانه و داوطلبانه مردم در سرنوشت فراهم می‌شود (ابطحی، ۲۰۰۸: ۲۲). نوریس معتقد است:

- ۱- حمایت از اجتماع سیاسی مثل ملت، کشور (حمایت از کشور در زمان جنگ)؛
- ۲- حمایت از قانون اساسی کشور؛
- ۳- حمایت از امور اجرایی رژیم مثل دموکراسی و امثال آن؛
- ۴- حمایت از نهادها، مثل حکومت، مجلس، قوه قضائیه، پلیس، سیستم بورکراسی، احزاب سیاسی و ...
- ۵- حمایت از کنشگران سیاسی و رؤسای سیاسی و اجرایی (شایگان، ۲۰۱۵: ۱۱۹).

نمودار ۳: شاخصه‌های اعتماد سیاسی از دیدگاه پپیا نوریس

چهارچوب مفهومی

مفهوم اعتماد و اعتماد سیاسی

واژه اعتماد به معنای تکیه کردن، برگزیدن، اطمینان، اتکاء، استظهار، استواری، پشتگرمی، توکل، ثقه، دلگرمی، وثوق و غیره آمده است (عمید، ۲۰۱۶: ۲۰۱). در فرهنگ انگلیسی آکسفورد^۲ اعتماد به‌عنوان اتکا یا اطمینان به نوعی کیفیت یا صفت یک شخص یا یک چیز یا اطمینان به حقیقت یک گفته بیان شده است (گیدنز، ۱۹۹۸: ۳۷).

۱. پپیا نوریس اندیشمند سیاسی معاصر و متخصص سیاست تطبیقی در دانشگاه هاروارد است.

2. Oxford Dictionary

در فرهنگ وبستر^۱ اعتماد به‌عنوان اعتقاد یا اطمینان راسخ به صداقت، درستی و عدالت یک شخص، گروه یا کلیت جامعه آمده است (<http://www.vajehyab.com>).
اعتماد یعنی داشتن حسن ظن به افراد جامعه، جدای از تعلق آنها به گروه‌های قومی و قبیله‌ای (پوررستگار، کرمی، ۲۰۱۷: ۳۳). اعتماد عبارت است از تمایل فرد به قبول ریسک در یک موقعیت اجتماعی که این تمایل مبتنی بر حسن اطمینان به این است که دیگران به‌گونه‌ای که انتظار می‌رود عمل نموده و شیوه‌ای حمایت‌کننده در پیش خواهند گرفت (شارع‌پور، ۲۰۰۴: ۲۷).
بهرحال اعتماد عبارت است از: حسن ظن و همبستگی گروهی اشخاص و اعضاء یک گروه به همدیگر.

انواع اعتماد

گیدنز اعتماد را بنیادی، میان فردی و تعمیم‌یافته تقسیم می‌کند (گیدنز، ۱۹۹۸: ۱۱۳). یلوا نورن بریتزر^۲ با تقسیم اعتماد به افقی و عمودی معتقد است: اعتماد افقی، اعتماد بین برابرهاست؛ مثل اعتماد بین افراد هم‌رتبه یا بین شرکت‌ها که خود به خود به دو نوع اعتماد تعمیم یافته (اعتماد به دیگران) و اعتماد خاص (اعتماد مردم به دیگران خاص یا مردم یک منطقه خاص) تقسیم می‌شود. اعتماد عمودی، اعتماد بین نابرابرهاست؛ مثل اعتماد بین افراد و نهادها و یا اعتماد افراد به دادگاه، بانک، دولت و غیره. به نظر وی اعتماد سیاسی نیز یعنی اعتماد بین مردم و دولت را از نوع اعتماد عمودی می‌داند (شایگان، ۲۰۱۵: ۱۶۶).

اعتماد سیاسی

با توجه به سیال بودن واژه اعتماد سیاسی، اعتماد سیاسی به رابطه دولت و مردم می‌پردازد (زارع، لکزائی، ۲۰۱۵: ۳۱). بدین معنی که مردم برای رفع نیازهای خود به دولت نیاز دارند و دولت‌ها هم برای دوام و بقای خود به مردم نیازمند. این رابطه بدون اعتماد متقابل مردم و دولت امکان‌پذیر نیست (شایگان، ۲۰۱۵: ۱۶۷).
بریتزر، معتقد است: اعتماد سیاسی از سطح عام تا سطح خاص شامل اعتماد در سه سطح جامعه (اعتماد به اجتماع سیاسی و به روشی که دموکراسی عمل می‌کند) سطح نهادهای سیاسی که شامل اعتماد به حکومت، پارلمان و احزاب سیاسی است و سطح کنشگران (اعتماد به کنشگران سیاسی و سیاستمداران) می‌داند (شایگان، ۲۰۱۵: ۷).

با عنایت به تعاریف فوق، اعتماد سیاسی عبارت است از: حسن ظن و حمایت‌های مادی و معنوی و همبستگی گروهی ملت به نظام سیاسی و دولت برای مشارکت سیاسی - اجتماعی و تقویت همکاری‌های متقابل با یکدیگر می‌باشد.

بی‌اعتمادی سیاسی

بی‌اعتمادی سیاسی مجموعه عوامل مؤثری که شکل‌گیری و تداوم آنها، فرآیند تحقق اهداف و آرمان‌های دولت و ملت را متوقف یا به‌صورت محسوسی کند نموده و مانع همکاری ملت با نظام سیاسی می‌گردد.

1. Webster Dictionar
2. Ylva Noren Bretzer

مفهوم چالش و چالش اعتماد سیاسی

یکی از واژه‌هایی که به تازگی در ادبیات و مباحث اجتماعی جامعه ما کاربرد فراوانی پیدا کرده واژه چالش می‌باشد. کاربرد این واژه تا اواسط دهه ۱۳۷۰ چندان رایج نبود. این واژه در لغت‌نامه‌های فارسی ضبط و معنا شده است؛ اما کاربرد رایج و امروزی آن، با معانی لغت‌نامه‌ای آن تفاوت دارد. غالباً چالش را معادل Challenge تلقی می‌کنند؛ حال آن که تأملی در کاربرد این واژه در متون و محاورات، نشان می‌دهد معانی متفاوت و مختلفی از این لفظ مورد نظر بوده که با معنای Challenge انطباق کامل ندارند. بنابراین تحدید و تنقیح معنای چالش به‌ویژه برای کاربرد در مباحث و پژوهش‌هایی که به‌منظور بررسی چالش‌ها در عرصه‌های گوناگون انجام می‌شوند، ضروری به‌نظر می‌رسد؛ چنان‌که بدون آن، موضوع و محور اصلی پژوهش مبهم خواهد بود. فرهنگ فارسی معین، چالش را برگرفته از لغت چال به معنی گودال، آشیانه مرغان، عمیق ذکر می‌کند و برای آن نیز سه معنا برمی‌شمارد از جمله رفتن با ناز و خرام، جولان، مباشرت، جماع، زدو خورد، جنگ و جدال. سپس فعل چالش کردن را به زدو خورد کردن و جنگ و جدال کردن معنا می‌کند (ذوعلم، ۲۰۰۵: ۳۴).

فرهنگ علوم انسانی^۱ در برابر Challenge واژه‌های چالش، چالش‌گری و هم‌اوردخواهی را قرار داده است. در فرهنگ اصطلاحات علمی اجتماعی^۲ واژه چالش اصلاً مطرح نشده؛ گرچه واژه‌های بحران و مسئله اجتماعی تا حدودی برخی مصادیق چالش را پوشش می‌دهد. فرهنگ علوم اجتماعی^۳ نیز اصطلاحاتی از قبیل بی‌سازمانی اجتماعی و نابسامانی اجتماعی را تعریف کرده؛ ولی از واژه چالش در این منبع نیز خبری نیست. عدم طرح و تعریف این اصطلاح در این فرهنگ‌های واژگان، در واقع از تازه بودن کاربرد این واژه در مباحث اجتماعی حکایت دارد و البته از همین جا نیز نشئت می‌گیرد (ذوعلم، ۲۰۰۵: ۳۵). بدین ترتیب چالش عبارت است از: موانع و محدودیت‌های ذهنی تأثیرگذاری که فرآیند تحقق اهداف، آرمان‌ها و حیات یک پدیده می‌گردد.

چالش‌های بی‌اعتمادی سیاسی در دهه پنجم انقلاب اسلامی

با نگاهی به شاخصه‌های اعتماد سیاسی در نظریه نوریس و ارتباط معنادار حمایت و عدم حمایت سیاسی - اجتماعی مردم از حاکمان سیاسی، چالش‌های بی‌اعتمادی سیاسی در دهه پنجم انقلاب اسلامی به دو دسته عوامل درونی و بیرونی تقسیم می‌گردند.

۱. داریوش آشوری، فرهنگ علوم انسانی، ۱۹۹۷.

۲. محمد آراسته‌خو، فرهنگ اصطلاحات علمی اجتماعی، ۲۰۰۲.

۳. جولوس گولد و ویلیام ل. کولب، فرهنگ علوم اجتماعی، ۱۹۹۷.

چالش‌ها و آسیب‌های درونی

چالش‌های درونی به آسیب‌هایی گفته می‌شود که از درون مانع تحقق، رشد اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی می‌گردند و منشاء آن عیوب ساختاری و ضعف‌های مدیریتی است (خامنه‌ای، ۲۰۱۸: ۲).

ناکارآمدی دولت‌ها و دولتمردان

ابتداء بحث لازم است تمایزی بین کارآمدی انقلاب اسلامی، نظام سیاسی و دولت‌ها صورت گیرد. در این روزها برخی از نقاط ضعف دولت‌ها به معنای عام آن، دستگاه‌های اجرایی، قضایی و تقنینی به پای انقلاب نوشته می‌شود، از طرح بعضی نارسایی و کاستی‌ها این نتیجه‌القاء می‌شود که گویا انقلاب اسلامی ناکارآمد بوده است. انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی(ره) صد درصد موفق و پیروز بوده است و آنچه بعد از این پیروزی حاصل شده، می‌تواند روی کارآمدی نظام و کارآمدی دولت‌ها تأثیرگذار باشد. کارآمدی به معنای اثربخشی و تأثیرگذاری برای رسیدن به تعالی است که در اسلام ذیل تکلیف‌مداری تعیین می‌شود؛ یعنی هرچقدر تکلیف را درست انجام دهیم به رشد، تعالی و پیشرفت می‌رسیم؛ ولی ذیل تکلیف بحث رضایت اهداف و تأثیرگذاری هم قابل اندراج است. در اصل بحث می‌خواهیم از یک نوع خلط بین کارآمدی انقلاب اسلامی، کارآمدی نظام جمهوری اسلامی و کارآمدی دولت‌ها، تمایز قائل شویم البته تفکیک نه، ولی تمایز می‌توان قائل شد، می‌خواهیم این فرضیه را اثبات کنیم که چالش در کارآمدی دولت‌ها و دستگاه‌ها و یا نظام نمی‌تواند کارآمدی انقلاب را مورد تردید قرار دهد. در انقلاب اسلامی سه هدف اساسی استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی وجود داشت؛ استقلال ناظر به این بود که انقلاب ضدسلطه استکبار بود و به دنبال این بود که ایران را از آن سطله عمیق در زمان پهلوی نجات دهد. شاخص‌هایی از قبیل تأثیرگذاری سفارتخانه انگلیس و آمریکا، حضور کارشناسان خارجی، اظهار و ابراز همکاری و همسویی رژیم با نظام سلطه، نفوذ فرهنگی غرب در ایران کاملاً قابل لمس و مشاهده بود. این شاخص‌ها اگر حضور بیگانه را قبل از انقلاب بسنجیم و با بعد از انقلاب مقایسه کنیم به این نتیجه می‌رسیم که انقلاب در قطع نفوذ بیگانگان موفق بوده است و این هدف را تأمین کرده است (ذوعلم، ۲۰۱۷: ۱).

با توجه به ناکارآمدی برخی دولت‌ها و بروز مشکلاتی از قبیل فساد مالی و اختلاس‌های سریالی در بدنه اداری کشور، فیش‌های نجومی و عدم برخورد قانونی با متخلفان از سوی نهادهای قانونی و نظارتی، موجب شکل‌گیری بی‌اعتمادی سیاسی در جامعه می‌گردند.

تغافل و سهل‌انگاری مسئولین سیاسی در اجرای امور محوله

با توجه به گسترش روزافزون تکنولوژی‌های گوناگون اطلاعاتی و رسانه‌های جمعی و گروهی و توسعه تبادل اطلاعات، فعالیت‌های دولتمردان توسط خبرگزاری‌ها و شبکه‌های اطلاع‌رسانی رصد گردیده و در اختیار مردم قرار می‌گیرد. بنابراین کم‌کاری، سهل‌انگاری و تغافل بعضی از دولتمردان و تسری آن به بدنه نظام اداری کشور، انگیزه مأمورین را در انجام امور محوله به نحو مطلوب کاهش و این عامل، بستر مناسبی برای نارضایتی‌های عمومی و بی‌اعتمادی را در ملت فراهم می‌نماید (الفی، ۲۰۱۹: ۳۵۵).

عدم پاسخگویی دولتمردان در برابر ملت

پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری حاکمان سیاسی در برابر مردم و شهروندان یکی از ضرورت‌های اساسی مدیریت در شرایط کنونی است. تا زمانی که دولتمردان یک جامعه نتوانند پاسخگویی عملکردشان در برابر مردم باشند به‌عنوان اشخاص ناکارآمد و نالایق مطرح می‌گردند. این مسأله می‌تواند اعتماد مردم نسبت به مدیران و مسئولین سیاسی را کاهش، و زمینه را برای شکل‌گیری نارضایتی‌های عمومی دامن‌بزند (روحانی، ۲۰۰۱: ۱۶).

ضعیف بودن مکانیسم‌های نظارتی در نظام اداری کشور

تجربه نشان داده در جوامعی که سیستم نظارتی و اداری ضعیف بوده معمولاً قدرت، نفوذ و موقعیت مقامات؛ مانع از عملکرد دقیق مکانیسم‌های نظارتی می‌گردد. حتی ممکن است افراد چنین الفاء بکنند که منزه از هر گونه آلودگی‌های احتمالی هستند و طرح اصل نظارت در مورد خود را نوعی اهانت و جسارت تلقی کرده و واکنش تندی نسبت به آن نشان بدهند. ولی هر کس به هر دلیلی از جنبه نظارت آزاد باشد اگر خود او هم سالم بماند به احتمال قوی اطرافیان و نزدیکان او که زیر چتر حمایتی وی هستند، احتمالاً از موقعیت استثنائی وی استفاده مغرضانه، سودجویانه و مغایر با مصالح اداری، ملی و اهداف جمعی بنمایند. همچنین وقتی دستگاه‌های نظارتی ضعیف عمل کرده و مردم احساس کنند ناظری قوی و سیستم نظارتی قوی بر عملکرد مسئولین سیاسی وجود ندارد به بی‌اعتنایی و بی‌تفاوتی سیاسی روی آورده و به راحتی قوانین جامعه را زیر پا خواهند گذاشت. بنابراین با تشدید رفتارهای قانون‌گریز از سوی مسئولین و ضعف دستگاه‌های نظارتی چالش بی‌اعتمادی سیاسی تشدید می‌گردد (الفی، ۲۰۱۹: ۱۱).

تشدید فساد سیاسی - اداری

یکی از معضلات اقتصادی بسیار مهم که در سال‌های اخیر با شدت و به‌صورت متعدد خود را نشان داده است، گسترش فساد شامل فساد اداری، رشوه‌خواری، مفاسد اخلاقی، ایجاد شبکه‌های فساد و ضعف برنامه‌ریزی سامانمند و پایدار برای حل معضل فساد است (جوادی ارجمندی و همکاران، ۲۰۱۵: ۱۹۴-۱۹۳). بنابراین تشدید فساد سیاسی - اداری و عدم کنترل آن می‌تواند به چالش بی‌اعتمادی سیاسی در آینده گردد.

عدم پابندی به قوانین توسط دولتمردان

اگر مردم احساس کنند که قوانینی که خود حاکمان سیاسی به تدوین و وضع آن پرداخته‌اند توسط خودشان رعایت نمی‌شود موجب بی‌اعتمادی سیاسی می‌گردد. حضرت امام(ره) معتقدند: اگر همه اشخاص و همه گروه‌ها و همه نهادهایی که در سرتاسر کشور هستند به قانون خاضع بشویم و قانون را محترم بشماریم هیچ اختلافی پیش نخواهد آمد (خمینی، ۱۹۹۹: ۴۱۴).

توسعه کمی دانشگاه‌ها و توقعات فزاینده جامعه

توسعه کمی آموزش عالی؛ سیاستی است که در دهه‌های اخیر نظام آموزش عالی کشور را با تحولات و چالش‌هایی چشمگیر روبه‌رو کرده است. این سیاست، از ابتدا مبتنی بر دلایلی که عموماً در حوزه‌های اجتماعی - فرهنگی و سیاسی - اقتصادی قرار داشتند، شکل گرفت تا بتواند به نیاز نسلی پاسخ دهد که به دلیل پرجمعیت بودن و کمبود امکانات کافی پشت درهای دانشگاه می‌ماندند و برای جمع فراوانی از آنان امکان تحصیل در دانشگاه پیش نمی‌آمد. تا از این طریق بتوانند نیروهای ماهر برای کار تربیت کرده و از سوی دیگر شرایط را برای شکل دادن جامعه‌ای دانش‌بنیان فراهم آورند که مهم‌ترین سرمایه‌ها در آن علم، آگاهی، سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی بودند. اما شواهد حاکی از آن است که در کنار افزایش سطح آگاهی مردم، بالا رفتن تعداد جمعیت دانشجویی، دسترسی راحت به دانشگاه برای افراد مستعد، باسواد شدن سازمان‌ها، این سیاست نتوانست به اهداف اولیه خود دست یابد و بحران‌های مهمی را برای آموزش عالی ایرانی به وجود آورده است. توسعه نامتوازن، بی‌کیفیت‌تر شدن دانشگاه و آموزش، نابسامانی جذب اعضای هیأت علمی، کاهش تجربه چندفرهنگی و افزایش بیکاری در کنار شدت گرفتن گرایش به مدرک سبب شد تا در زمانی که جمعیت، نقطه افزایش خود را پشت سر گذاشته بود و جمعیت دانشجویی رو به کاهشی چشمگیر داشت، دانشگاه‌ها برای تأمین منابع مالی و برقرار ماندن به سمت حفظ دانشجو به هر قیمتی پیش بروند. دانشگاه که بنا بود علم تولید کند، نیروی ماهر تربیت کند و سرمایه‌های اجتماعی را فزونی بخشد به بنگاهی اقتصادی تبدیل شد که فقط محلی برای صدور مدرک است تا آنها که شاغل هستند به واسطه همین مدارک ارتقاء شغلی پیدا کنند و برخی مسئولین برای خود القاب جدید بسازند (فریدونی، ۲۰۱۷: ۷). از سویی دیگر متأسفانه در برخی دانشگاه‌ها اعم از دولتی، آزاد اسلامی، علمی - کاربردی، پیام نور در اثر زیاده‌خواهی، دخالت و فشار نمایندگان مجلس شورای اسلامی، مدیران و مسئولین محلی، کلاس‌های درس به افراد غیرمتخصص واگذار و این افراد به جهت مشغله کاری، عدم مطالعه کافی و مستمر، تعطیلی مکرر کلاس‌های درس و ارائه نمرات کذایی موجب بی‌کیفیت شدن آموزش و پژوهش و افزایش توقعات فزاینده کاذب دانشجویان مدرک‌گرا می‌گردند.

همچنین با تبدیل دانشگاه‌ها به یک بنگاه اقتصادی و طرح خواسته‌های نو و غیرعلمی پوشش‌های نامتعارف، رفتارهای هنجار شکن دختران و پسران جوان دانشگاهی و تبدیل دانشگاه به مجالس جشن عروسی، شوپارتی و کاهش کنترل نیروهای حراستی، مسأله‌ای است که بدخواهان انقلاب در صدد هستند دانشجویان را در برابر نظام قرار داده و با ایجاد آشوب و ناامن‌سازی محیط دانشگاه از آن بهره‌برداری کنند. بنابراین یکی از چالش‌های آینده جامعه علمی کشور توسعه رفتارهای هنجار شکن غیرعلمی دانشجویان می‌باشد چرا که دانشگاه ناخواسته بجای تربیت نیروی متخصص متعهد، نیروهایی ضد نظام ارزشی و اخلاقی همسوء با اهداف دشمن را تولید می‌کنند.

بی‌تفاوتی سیاسی ملت در امور سیاسی-اجتماعی

در مورد علل پیدایش بی‌تفاوتی سیاسی^۱، بحث گسترده‌ای وجود دارد با این حال گفته می‌شود در مجموع، عوامل روانی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در پیدایش این وضعیت مؤثرند. تغییر خرده فرهنگ‌ها، وابستگی‌های قومی-قبیله‌ای، فردگرایی، وجود تبعیض، چهل به مسائل سیاسی، شرایط اقتصادی نامطلوب، ناکارآمدی و عملکرد ضعیف برخی مسئولین و به تبع آن کاهش اعتماد عمومی مردم، همگی دست به دست هم داده‌اند تا در کشور بی‌تفاوتی سیاسی هر چه پررنگ‌تر در جامعه نمود و بروز پیدا کند. البته افزایش دسترسی به اخبار جعلی و با ماهیت تحریف شده در فضای مسموم شبکه‌ها و رسانه‌های معاند نیز به دامنه این عارضه (سندرم) اجتماعی-سیاسی افزوده است (فرهادیان، ۲۰۲۱: ۲).

از دیگر عوامل بی‌تفاوتی سیاسی-اجتماعی در کشور می‌توان به حساسیت‌زایی قومی-فرهنگی و بی‌اعتنایی به شرایط امنیتی-سیاسی کشور توسط برخی متولیان فرهنگی از جمله فرهنگستان فارسی، صدا و سیما اشاره کرد که هر روز با پخش برنامه «پاسداشت زبان فارسی (زبان معیار)» از شبکه دو نه تنها نمی‌تواند کمکی به زبان فارسی کند بلکه در بلندمدت به یک ضدفرهنگ تبدیل خواهد شد. پخش چنین برنامه‌هایی ضمن تحریک حساسیت‌های قومی، این ذهنیت را القاء می‌کند که نظام سیاسی برای حقوق شهروندی اقوام ارزشی قائل نیست؛ مسأله‌ایی که دشمنان انقلاب در صدد بهره‌برداری از آن بوده‌اند. از بارزترین نمونه‌های بی‌تفاوتی‌های سیاسی می‌توان به کاهش میزان مشارکت مردم در انتخابات و رأی‌گیری‌های سراسری اشاره کرد. بر اساس آخرین دوره برگزاری مجلس شورای اسلامی (دوره یازدهم) میزان مشارکت سیاسی ایرانیان کمتر از نصف یعنی ۴۲ درصد بوده است که نسبت به ده دوره اخیر کمترین میزان مشارکت بوده است (رضایی، چیت‌ساز و بهیان، ۲۰۲۱: ۱۰).

کانالیزه نشدن خواسته‌ها از طریق نهادهای مدنی

با عنایت به جوان بودن قسمتی از جمعیت فعلی کشور، متأسفانه جمعیت جوان طی سال‌های گذشته کاهش یافته و این رقم از ۲۳ میلیون در سال ۹۰ به ۱۷ میلیون در سال ۹۹ رسیده است (معصوم، ۲۰۲۱، <https://www.mehrnews.com>). بنابراین بی‌توجهی به بازار کار مناسب، رفاه مطلوب، تأمین خواسته‌های سیاسی و فرهنگی آنها توسط نهادها و دستگاه‌های دولتی و غیردولتی مسلماً چالشی جدی در حال و آینده به‌وجود می‌آورد. از آنجایی که جمعیت جوان در فرآیند «تصمیم‌سازی سیاسی» نقش فعالی را طلب خواهد کرد. لذا توجه به مطالبه قانونی و خواسته‌های آنان از طریق نهادهای مدنی، تشکل‌های دانشجویی و مطبوعات مستقل، می‌تواند بخشی از مشکلات سیاسی کشور را کاهش دهد در غیر این صورت، بی‌توجهی و غفلت موجب تبدیل چالش به بحران می‌گردد.

در ادامه در جدول (۱) چالش‌های درونی بی‌اعتمادی سیاسی در دهه پنجم انقلاب اسلامی ارائه می‌گردد.

جدول ۱: چالش‌ها و آسیب‌های درونی در دهه پنجم انقلاب اسلامی

ردیف	چالش‌ها و آسیب‌های درونی	منشاء چالش	عوامل شکل‌گیری	شکل چالش	حوزه تأثیرگذاری	شیوه خنثی‌سازی آسیب‌ها
۱	ناکارآمدی دولت‌ها و دولتمردان	داخلی	ضعف و سوء مدیریت، نبود برنامه صحیح، عدم پایبندی به قوانین، بی‌توجهی به تخصص و تعهد در گزینش افراد	بی‌اعتمادی سیاسی	امنیت ملی امنیت عمومی امنیت داخلی	تقویت دستگاه‌های مدیریتی و حکومتی، پاسخگویی دولتمردان در برابر اعمال خود، تقویت روحیه شایسته‌سالاری
۲	تغافل و سهل‌انگاری مسئولین سیاسی در اجرای امور محوله	داخلی	حاکمیت منافع فردی، حزبی و جناحی، غفلت از منافع ملی،	بی‌اعتمادی سیاسی	امنیت ملی	تقویت دستگاه‌های نظارتی، پاسخگویی دولتمردان، افزایش آگاهی مردم
۳	عدم پاسخگویی دولتمردان در برابر ملت	داخلی	تشدید روحیه فردگرایی، ترجیح منافع فردی و جناحی بر منافع ملی	بی‌اعتمادی سیاسی	امنیت ملی امنیت داخلی	تقویت تقویت دستگاه‌های نظارتی، احترام به حقوق ملت، اصلاح قوانین
۴	ضعیف بودن مکانیسم‌های نظارتی در نظام اداری کشور	داخلی	عدم نظارت کامل در کشور، بی‌توجهی به گزینش پرسنل دولتی، ترجیح منافع فردی و جناحی بر منافع ملی	بی‌اعتمادی سیاسی	امنیت عمومی امنیت داخلی	تقویت دستگاه‌های نظارتی و شیوه‌های پاسخگویی، اصلاح قوانین
۵	تشدید فساد سیاسی - اداری	داخلی خارجی	عدم نظارت و کنترل در سیستم اداری، بی‌توجهی به گزینش افراد، تبعیض، ترجیح منافع فردی و جناحی بر منافع ملی	بی‌اعتمادی سیاسی	امنیت عمومی امنیت داخلی	تقویت دستگاه‌های نظارتی، اتخاذ تدابیر و اقدامات تأمینی،
۶	عدم پایبندی به قوانین توسط دولتمردان	داخلی	توسعه فساد اقتصادی، اخلاقی در دولتمردان، حاکمیت روحیه فردگرایی	بی‌اعتمادی سیاسی	امنیت عمومی امنیت داخلی	تقویت دستگاه‌های نظارتی و شیوه‌های پاسخگویی، اصلاح قوانین،

اصلاح قوانین در خصوص جذب دانشجویان کشور،	امنیت عمومی امنیت داخلی	بی‌اعتمادی سیاسی	نبود نظارت کامل بر سیستم آموزشی کشور	داخلی	توسعه کمی دانشگاه‌ها و توقعات فزاینده جامعه	۷
احترام به حقوق ملت، جلوگیری از بی‌عدالتی، اعتماد به ملت	امنیت ملی امنیت داخلی امنیت عمومی	بی‌اعتمادی سیاسی	تبعیض و توسعه نابرابری‌های اجتماعی، قومی و قبیله‌ای در جامعه - تبلیغات گسترده فرهنگی دشمن برای دامن‌زدن به اختلافات	داخلی خارجی	بی‌تفاوتی سیاسی ملت در امور سیاسی - اجتماعی	۸
اصلاح شیوه‌های پاسخگویی، اصلاح قوانین و توسعه احزاب	امنیت ملی امنیت داخلی	بی‌اعتمادی سیاسی	حاکمیت منافع حزبی و جناحی، غفلت از منافع ملی	داخلی	کانالیزه نشدن خواسته‌ها از طریق نهادهای مدنی	۹

چالش‌ها و آسیب‌های بیرونی

چالش‌های بیرونی به آسیب‌هایی گفته می‌شود که بیرون از مرزهای سیاسی کشور مانع تحقق، رشد اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی می‌گردند. در ادامه به این چالش‌ها پرداخته می‌شود.

تشدید دامنه جنگ‌های شناختی (ترکیبی)^۱

جنگ ترکیبی، به راهبرد پیچیده‌ای اطلاق می‌شود که ترکیبی از نبردهای متعارف، نامتعارف، سایبری، روانی و اطلاعاتی را در خود جای می‌دهد و متناسب با آن طیف گسترده‌ای از ابزارها را به شیوه متقارن یا نامتقارن در نبردی غیرخطی مورد استفاده قرار می‌دهد. ابعاد و مؤلفه‌های این جنگ که اصطلاحاً به آن جنگ هیبریدی می‌گویند، فعالیت‌های نظامی متعارف و غیرمتعارف، جنگ تبلیغاتی و رسانه‌ای، جنگ اقتصادی و انواع تحریم‌ها، جنگ سایبری، دیپلماسی و مذاکره، جنگ روانی و اطلاعاتی، تروریسم، شورش و ناآرامی اجتماعی را شامل می‌شود (محمدزاده چمازکتی، ۲۰۲۳، <https://ostan-mz.ir>). کریمی قدوسی عضو کمیسیون امنیت ملی مجلس می‌گوید: حداقل شش هفت سال قبل ۴۹ کشور برای براندازی جمهوری اسلامی ایران توافق کردند. ۴۷ سرویس جاسوسی از کشورهای آمریکا، انگلیس و غیره ستاد تشکیل داده و این جنگ ترکیبی را طراحی کردند (جمشیدی، ۲۰۲۲، www.ahvalnews).

همان‌گونه که بیان شد دشمنان با طراحی انواع سناریوها، استراتژی‌ها، تاکتیک‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، نظامی، امنیتی و غیره در صدد ایجاد چالش‌های بی‌اعتمادی سیاسی بوده‌اند که در ادامه به برخی از محورهای آنان در قالب جنگ‌های شناختی در دهه پنجم انقلاب اسلامی اشاره می‌گردد.

محورهای جنگ شناختی بی‌اعتمادی سیاسی

- تعمیق و گسترش تحریم‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛
- حمایت آشکار از پروژه ناامن‌سازی ایران از طریق اپوزیسیون‌های خارج‌نشین از جمله ند^۱؛
- مشروعیت‌بخشی، گسترش و توانمندسازی سازمان‌های غیردولتی^۲ ایرانی مخالف نظام؛
- حمایت‌های مالی، سیاسی و تشکیلاتی از عناصر و تشکل‌های خارج‌نشین از جمله منافقین، آموزش عناصر و تشکل‌های خارج‌نشین مخالف نظام^۳ (متقی دستنایی، ۲۰۰۹: ۳۶۲).
- دستاویز قرار دادن وضعیت اقتصادی و معیشتی مردم جهت ایجاد آشوب^۴؛
- راه‌اندازی جنگ‌های مسلحانه با قاچاق اسلحه به داخل کشور^۵؛
- سوریه‌سازی ایران و استفاده از تئوری آشوب هدفمند علیه انقلاب اسلامی^۶؛
- تخریب هدفمند اموال عمومی با اقدامات تحریک برانگیز خرابکارانه در آشوب‌های خیابانی مثل آشوب‌های سال ۹۸ و ۱۴۰۱؛
- مخدوش نمودن چهره جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور از طرق گوناگون همچون محکوم نمودن ایران در مجامع بین‌المللی؛
- تلاش برای محدود کردن روابط ایران با کشورها و سازمان‌های بین‌المللی،

۱. ند مخفف «سازمان ملی اعانه برای دموکراسی» زیرمجموعه وزارت امور خارجه آمریکا است. این سازمان از گروه‌های اپوزیسیون همسوی آمریکا در سراسر جهان، حمایت مالی و تشکیلاتی می‌کند. رئیس کارگروه ایران، «لادن برومند» است. وی به تازگی در مقاله‌ای، به تحلیل اغتشاشات اخیر پرداخته و راه حل پیشنهادی او برای کمک به اغتشاشگران است، <http://rajanews.com>. (۲۰۲۲).

۲. N.G.O

- ۳- در ۲ روز ناآرامی محدود تبریز (اغتشاش، آتش زدن معابر، خودروهای امدادی و بانک‌ها) با دخالت گروه‌های آشوبگر و ضد انقلاب در مهرماه ۱۴۰۱ ردپای گروه‌های خارج‌نشین آشکار و مشخص شد که سناریوی از پیش طراحی شده آنان بوده است (۲۰۲۲، <http://www.irna.ir>).
- ۴. اعتراض مردم مشهد به وضعیت معیشتی، اعتراضی که رنگ بوی سیاسی نداشت و مطالبات اقتصادی بود ولی دشمن با موج سواری روی مشکلات داخلی در صدد بهره‌برداری از آن بود (۲۰۲۲، <http://www.rajanews.com>).
- ۵. سازمان اطلاعات فراجا اعلام کرد از ۲۶ شهریور تا ۱۴ آذر ماه ۱۴۰۱، ۲۸۲۷ قبضه سلاح جنگی، ۵۴۸۷ قبضه سلاح شورشی و در مجموع ۸۳۱۴ قبضه سلاح کشف شده است (۲۰۲۲، mehrnnews.com).
- ۶. اندیشه‌های تکفیری و مورد حمایت سعودی در موقعیت‌های مختلف اهانت به مقدسات در بحران سوریه و اغتشاشات اخیر ایران (۲۰۲۲، <http://www.rajanews.com>).

- دخالت گسترده در امور داخلی ایران با محوریت حقوق بشر، زنان، رسانه‌ها و مذاهب؛
- پروژه متهم کردن ایران به دخالت در امور داخلی کشورهای منطقه به‌ویژه در کشورهای عراق، لبنان و فلسطین اشاره می‌کند؛
- تحدید نفوذ ایران در منطقه خاورمیانه؛
- ممانعت از دستیابی ایران به فناوری و دانش هسته‌ای و ترور دانشمندان ایرانی؛
- ممانعت از دستیابی ایران به علوم و تکنولوژی‌های جدید روز؛
- تبلیغ و ترویج دوگانگی حاکمیت در ایران و دامن زدن به شکاف‌های سیاسی در ایران؛
- راه‌اندازی جنگ عقیدتی و ایدئولوژیکی در منطقه خاورمیانه؛
- تفرقه‌افکنی و دامن زدن به اختلافات قومی و مذهبی در ایران؛
- فعال ساختن و حمایت از شبکه‌های رسانه‌ای نرم‌افزاری ضدایرانی؛
- ایجاد موج شیعه‌هراسی و ایران‌هراسی قوی در کشورهای منطقه و جهان^۱؛
- توسعه دامنه جنگ‌های نرم و سایبری در کشور.

شیوه‌های عملیاتی جنگ ترکیبی (شناختی)

مهم‌ترین شیوه‌های عملیاتی پیروان جنگ‌های ترکیبی برای ایجاد چالش و آسیب به انقلاب اسلامی در دهه پنجم و دهه‌های آتی بقرار ذیل است:

۱- توسعه و گسترش جنگ رسانه‌ای

گسترش هدفمند شبکه‌های ماهواره‌ای و استفاده از سایر ابزارهای رسانه‌ای از مهم‌ترین شیوه‌های جنگ نرم و ناتوی فرهنگی برای بی‌ثبات‌سازی نظام اجتماعی-سیاسی کشور است. به‌عنوان مثال هم اکنون ۵/۴ میلیون گیرنده ماهواره‌ای غیرمجاز در کشور فعال است و از ۱۷ هزار و ۶۶۶ شبکه ماهواره‌ای جهانی، نزدیک به سه هزار شبکه در داخل کشور قابل دریافت است (دل‌اورپور اقدم، ۲۰۰۹: ۲).

۱. غرب پس از پیروزی انقلاب اسلامی متوجه قدرت نرم شیعه شد و دریافت که استقلال‌طلبی، آزادی‌خواهی، ظلم‌ستیزی و عدالت‌خواهی مفاهیمی هستند که به زودی مرزهای ایران را در می‌نوردند و زمینه دولت اسلامی را در سایر کشورهای اسلامی فراهم خواهند آورد. از این رو پروژه شیعه‌هراسی و ایران‌هراسی در برنامه کار کشورهای سلطه‌گر غربی قرار گرفت.

۲- گسترش عمق و دامنه جنگ‌های اطلاعاتی

تلاش شبکه‌های جاسوسی امریکا و رژیم صهیونیستی برای نفوذ در نهادهای استراتژیک نظام با هدف بی‌ثبات‌سازی نظام امنیت اجتماعی، گسترش «نافرمانی مدنی» و تحریک به ایجاد و گسترش برخی تنش‌های قومی در استان‌های شمال غربی کشور توسط عوامل جاسوسی رژیم صهیونیستی در کردستان عراق و جمهوری آذربایجان.

۳- افزایش بودجه نهادهای اطلاعاتی و امنیتی آمریکا

«مدیر اطلاعات ملی» آمریکا بودجه این سازمان برای سال ۲۰۰۸ را ۵/۴۷ میلیارد دلار اعلام کرد که به غیر از هزینه «برنامه‌های اطلاعاتی نظامی» و تأمین مالی طرح‌های جاسوسی که حداقل شامل ده میلیارد دلار است (دلارپور اقدم، ۲۰۰۹: ۲).

۴- رفع خلأ اطلاعاتی پیرامون تأسیسات هسته‌ای و موشکی جمهوری اسلامی ایران

ابهام اطلاعاتی در رابطه با قابلیت‌های آفندی و پدافندی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران می‌تواند نوعی بازدارندگی روانی نامتقارن را در برابر سناریوهای تهدیدزای دشمنان نظام ایجاد نماید به همین دلیل دستیابی به اطلاعات طبقه‌بندی شده نظامی همواره به‌عنوان یکی از کارویژه‌های شبکه‌های جاسوسی رژیم صهیونیستی و آمریکا مطرح بوده و از مصادیق آن می‌توان به شناسایی و دستگیری شبکه‌های جاسوسی موساد از مراکز نظامی توسط سازمان حفاظت اطلاعات سپاه و سربازان گمنام امام زمان (عج) اشاره کرد.

۵- اقدامات هدفمند جاسوسی در کشور

از شیوه‌های خصمانه جنگ اطلاعاتی آمریکا و رژیم صهیونیستی علیه انقلاب اسلامی در دهه پنجم حیات آن، تمرکز بر سناریوی فعالیت‌های اطلاعاتی از طریق مجاری و در قالب تیم‌های تحقیقاتی-آموزشی، تیم‌های دیپلماتیک سایر کشورها، گروهک‌های تروریستی سازمان‌یافته، جهانگرد و توریست، تیم‌های بازرسی معاونت پادمان آژانس اتمی، گسترش نصب تجهیزات جاسوسی و ماهواره‌ای در محیط پیرامونی جمهوری اسلامی ایران، تأسیس میز مخصوص مطالعات ایران در وزارت امور خارجه و پنتاگون و ایجاد دفاتر ویژه مربوط به ایران به‌ویژه در شهرهایی مانند باکو، استانبول، دبی، نجف، کربلا و بصره، جذب نخبگان علمی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی و یا تبدیل آنان به عوامل نفوذی در نهادهای استراتژیک امنیتی، نظامی و اقتصادی است (دلارپور اقدم، ۲۰۰۹: ۲).

توسعه فعالیت‌های فمینیستی در کشور

زنان به‌عنوان یکی از کنشگران مهم کشور تأثیر زیادی در پیشرفت‌های اجتماعی جامعه دارند. بعد از انقلاب حضور زنان عرصه‌های مختلف مشارکت‌های اجتماعی و با انتصاب در پست‌هایی سیاسی-اجتماعی مانند: خبرگان قانون اساسی^۱، معاونت ریاست جمهوری، وزارت، نمایندگی مجلس، ریاست بنیاد ملی نخبگان،

۱. منیره گرجی

سازمان‌های میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری، سازمان محیط زیست و سایر نهادهای انقلابی^۱ و با تکیه بر استعداد و توانمندی‌های خود به ایفای نقش پرداخته‌اند. اما در سال‌های اخیر با توسعه تبلیغات انحرافی غرب و طرح مسائلی برخلاف نظام ارزشی و اخلاقی کشور، در صدد درگیر نمودن زنان با نظام سیاسی هستند تا بتوانند از آن بهره‌برداری کنند. توسعه فعالیت‌های مرموزانه فمینیستی^۲ و افزایش دین‌گرایی زنان و دختران و تمایل به کشف حجاب و عادی‌سازی بی‌حجابی در جامعه در مراکز آموزشی، نهادهای دولتی و غیردولتی، مراکز خرید، اماکن توریستی، کاهش تمایل به ازدواج در بین دختران، عواملی است که ساختار قدرت سیاسی را به شدت متأثر ساخته و این روند ادامه خواهد یافت (مالکی‌نژاد، ۲۰۲۱: ۱).

اندولیزه و بالکانیزه کشور برای مقابله با جمهوری اسلامی

تهاجم گسترده فرهنگی و تلاش برای فروپاشی از درون، اندولیزه کردن^۳ ملت و بالکانیزه کردن کشور^۴، دامن زدن به ایجاد ناامنی و دخالت در اوضاع سیاسی-اجتماعی از طریق رسانه‌های گروهی و گروه‌های تجزیه‌طلب (الفی، عیوضی، ۲۰۱۶: ۸۵-۸۴).

شبکه‌سازی برای مقابله با جمهوری اسلامی ایران

امروزه دشمن برای مقابله با انقلاب اسلامی با تمرکز بر روی گروه‌ها و شخصیت‌های دانشگاهی و روشنفکران مسلمان لیبرال و سکولار، صاحب‌نظران مذهبی جوان و میانه‌رو، فعالان اجتماعی، گروه‌های زنان فعال در مبارزات برابری جنسیتی، روزنامه‌نگاران و نویسندگان میانه‌رو در صدد ایجاد چالش می‌باشد. بر همین اساس آمریکا استراتژی شبکه‌سازی خود را در جهت به چالش کشیدن مفاهیم اسلامی به‌وسیله

۱. شهلا حبیبی، فائزه هاشمی، فاطمه رمضانزاده، معصومه ابتکار، شهیندخت مولاردی، فاطمه جوادی، مرضیه وحید دستجردی، نسرين سلطان‌خواه، فاطمه بداغی، مریم مجتهدزاده، الهام امین زاده، زهرا احمدی‌پور، لیا جنیدی، انسیه خزعلی و ...

2. Feminisme

۳. استفاده از ابزارهای مختلف رسانه‌ای جهت تغییر و نفوذ فرهنگی به تعبیری همان بلایی که بر سر اندلس آوردند بر سر مردم ایران بیاورند. طرح جامع دشمنان حکومت اسلامی اندلس دارای ابعاد و محورهای گوناگون بود که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

- اعزام مبلغان مسیحی جهت ایجاد تشکیک در دین اسلام؛
- تأسیس چهار دانشگاه بزرگ در اندلس با اساتید مسیحی، برای تحصیل رایگان جوانان مسلمان برای تضعیف پایه‌های اعتقادی آنان؛
- جلوگیری از تفریحات سالم جوانان مسلمان، از جمله تمرین تیراندازی، سوارکاری، شمشیرزنی و مباحث علمی و تأسیس پارک‌هایی با دختران مسیحی رها شده برای سرگرم کردن جوانان مسلمان؛
- تأسیس کلوب‌های شبانه مجلل رایگان با زنان و دختران به‌عنوان پیشخدمت؛
- ترویج شرابخواری بین جوانان مسلمان مشغول به تحصیل در دانشگاه‌ها و از بین بردن قبح گناه در بین جوانان؛
- کشتار مردم مسلمانی، که بر عقاید خود پایبند بودند، در دادگاه تفتیش عقاید محکوم به سوزاندن شدند و یک میلیون زن و مرد و کودک مسلمان به دستور یکی از ارباب کلیسا از دم تیغ گذشتند و بقیه نیز از آن سرزمین رانده شدند.
- ۴. اجرای طرح تجزیه قومی و سرزمینی اعمال شده در اروپای مرکزی و منطقه بالکان است که در مورد کشورهایی که دارای قومیت‌های مختلف هستند، اعمال می‌شود. در این نوشتار این واژه علاوه بر حوزه تمامیت ارضی در مورد تهدیدات و چالش‌هایی که متوجه وحدت و همدلی فرزندان ایران اسلامی است، به کار گرفته شده است.

ارزش‌های دمکراتیک غربی، حمایت از رسانه‌های طرفدار غرب برای مبارزه با سلطه رسانه‌های عناصر مسلمان، ترویج برابری جنسیتی، هواداری سیاسی، اسلام‌گرایان سکولا تنظیم نموده است (ماه پیشانیان، ۲۰۰۹: ۴).

به‌طور خلاصه در جدول شماره ۲ مهم‌ترین آسیب و چالش‌های بیرونی انقلاب اسلامی در دهه پنجم و دهه‌های آتی بقرار ذیل است.

جدول ۲: چالش‌های بیرونی انقلاب اسلامی

ردیف	آسیب‌ها و چالش‌های بیرونی بی‌اعتمادی سیاسی	منشاء	حوزه تأثیرگذاری
۱	تشدید دامنه جنگ‌های شناختی (ترکیبی)	خارجی	گذشته - حال - آینده
۲	توسعه فعالیت‌های فمینیستی در کشور	خارجی	گذشته - حال - آینده
۳	اندولیزه و بالکانیزه شدن کشور برای مقابله با جمهوری اسلامی	خارجی	گذشته - حال - آینده
۴	شبکه‌سازی برای مقابله با جمهوری اسلامی ایران	خارجی	گذشته - حال - آینده

نتیجه‌گیری

نتایج و یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که اعتماد سیاسی رمز سرمایه اجتماعی و کالای با ارزشی است که اقتدار و توانایی نظام سیاسی را در عرصه‌های داخلی و بین‌المللی افزایش دهد. ولی بی‌اعتمادی سیاسی به نظام سیاسی و دولتمردان از سوی مردم، موجب عدم حمایت و پشتیبانی مردم از سوی مسئولان، عدم رعایت قوانین و مقررات و غیره و در موارد خیلی حاد موجب بحران مشروعیت می‌گردد. از این‌رو حفظ اعتماد سیاسی و افزایش اعتماد مردم یکی از مسائل مهم و مورد توجه دولت‌هاست که باید در این زمینه از تمام امکانات و ابزارهای لازم بهره بگیرند تا اعتماد مردم را به خود افزایش دهند.

از نتایج دیگر تحقیق، در پاسخ به سؤال اصلی و با تأکید بر نظریه نوریس دو دسته از مهم‌ترین چالش‌های اساسی درونی و بیرونی از جمله: **ناکارآمدی دولت‌ها و دولتمردان**، کانالیزه نشدن خواسته‌ها از طریق نهادهای مدنی، تشدید دامنه جنگ‌های شناختی و توسعه فعالیت‌های فمینیستی و غیره رصد گردید که هر یک از چالش‌های مذکور می‌توانند در دهه پنجم انقلاب اسلامی مشکلاتی را برای نظام سیاسی ایجاد کنند. بدین ترتیب موجه‌ترین دلیل برای تفکر در مورد آینده و نتیجه قهری نپرداختن به چالش‌ها، موانع و مشکلات مذکور در مراکز دانشگاهی و مراکز مهم استراتژیک و راهبردی رسمی کشور، یعنی بروز و شکل‌گیری بحران‌های مختلف در آینده می‌باشد. بنابراین لازم است با سرلوحه قرار دادن بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی و تعمیق بخشی به تفکرات صاحب‌نظران، اندیشمندان کشور برای رسیدن به قله‌های رفیع تمدن اسلامی ملت و نظام سیاسی در کنار هم باشند و به همدیگر اعتماد کنند.

References

- Abtahi, Seyed Mustafa (2008). *The political growth and development of the people and their participation in various political spheres*, first edition, abstract of the articles of the first scientific-research conference on the achievements of J.A. Nizam, pages 22-23. (In Persian)
- Alefi, Mohammadreza; Eyvazi, Mohammadrahim (2016). “Obstacles to cooperation between the state and the nation and its effect on the national security of the Islamic Republic of Iran”, scientific-research quarterly of Islamic Revolution Research, 5th year, Vol 16: 61-91. (In Persian)
- Alefi, Mohammedreza (2018). “Obstacles to cooperation between the government and the nation and its effect on the stability and continuity of the Islamic revolution of Iran”, Epistemological Studies Quarterly in Islamic University 79/23rd year, Vol .2/summer, 2018, pp. 362-345. (In Persian)
- Delavarpour Aghdam, Mustafa (2007). *Iran's security strategies in dealing with the opposition's soft war*, <http://www.hawzah.net>. (In Persian)
- Eyazi, Mohammad Rahim (2012). *Pathology of the Islamic Revolution*, Tehran, Islamic Culture and Thought Research Organization Publications. (In Persian)
- Eyazi, Mohammed Rahim (2014). *An analysis of the future study framework of the Islamic Revolution of Iran*, Tehran, Sadra Islamic Humanities Research Center Publications. (In Persian)
- Farati, Abdol Wahab (2008). *Islamic Revolution; Crises and Challenges*, Qom, Publications of the Vice-Chancellor of Islamic Studies and Professor Affairs. (In Persian)
- Feridouni, Somayeh (2016). *Social consequences of the quantitative development of higher education; A Data Theory Foundation*, Tehran, Ministry of Science, Research and Technology - Higher Education Research and Planning Institute. (In Persian)
- Giddens, Anthony (2008). *The Consequences of Modernity*, translated by Mohsen Talasi, second edition, Tehran: Nahr-e-Karzan. (In Persian)
- <http://www.vajehyab.com>. (In Persian)
- Ismaili, Hamidreza (2009). *Aristocracy Rebellion against the Republic (Tracing the Roots of the Events of 1988)*, Tehran, Mahan Press. (In Persian)
- Jamshidi, Mahdi (2022). The words of Karimi Qudousi, a member of the Parliament's National Security Commission, explaining behind the security curtain of the recent riots, Ahval News, Ahval News site. (In Persian)
- Javadi Arjeamandi, Mohammad Javad; Tahmasabi, Khalil; Nozer Fazli, Fouad (2014). “The relationship between government efficiency and national security in the Islamic Republic of Iran”, Islamic Revolution Contemporary Research Quarterly, Vol.1, Number 2, Summer. (In Persian)
- Khaje Sarvi, Gholamreza; Farhadi, Abbas (2017). “Components of Political Trust in the Islamic Republic of Iran, Political Sociology Quarterly”, Year 1, Vol 1 (consecutive), Spring 2017: 53-80. (In Persian)
- Khamenei, Seyyed Ali (2017). *Statement of the second step of the Islamic revolution addressed to the people of Iran*, <http://farsi,khameni.ir>. (In Persian)
- Khanbashi, Mohammed (2013). “The effect of economic factors on the level of political trust”, Strategy Scientific Quarterly, Vol.20, Number 4, Serial Number 61. (In Persian)

- Khomeini, Ruhollah (1999). *Imam Khomeini's book, collection of Imam Khomeini's works*, Vol.16 Tehran, Imam Khomeini's(RA) Editing and Publishing Institute). (In Persian)
- Mahppishanian, Mehsa (2009). *America's soft war for soft war with the Islamic Republic of Iran, power and soft war; From theory to practice*, Tehran, cultural and social deputy of Basij Mustafain organization. (In Persian)
- Malekinejad, Mahdi (2021). *The reason why some girls don't want to get married*, family planning information base. (In Persian)
- Masuom, Ali Akbar (2021). *He decrease of more than 6 million in the country's young population since 2010*, Mehr News Agency, 21 Shahrivar 1400, <https://www.mehrnews.com>. (In Persian)
- Mehr News, December 16, 2022, *the disturbed sleep of rioters in Tabriz*, mehrnews.com. (In Persian)
- Mohammadi Lord, Abdul Mahmoud (2013). *Future research of Iran's political stability*, Tehran, Strategic Studies Research Center Publications. (In Persian)
- Mohammadzadeh Chamazakhti, Ammar (2022). *Hybrid wars; new way of war*, <https://ostan-mz.ir>. (In Persian)
- Motaghi Dastanai, Afshin (2009). *Soft war and national security of the Islamic Republic of Iran, power and soft war; From theory to practice*, Tehran, cultural and social deputy of Basij Mustafain organization. (In Persian)
- Pyotr, Zetomega (2018). *Trust: Cognitive Theory*, translated by Gholamreza Ghaffari, Tehran, Shirazeh Publications. (In Persian)
- RajaNews, Wednesday, December9, *Takfiris sedition in Iran*, 2022, <http://www.rajaneews.com>. (In Persian)
- Rezaei, Framarz; Chitsaz, Mohammed Ali; Behian, Shapour (2021). "Sociological explanation of factors related to political indifference with an emphasis on religiosity (case study: Ahvaz city citizens)", *Sociological Research Quarterly*, 15th year, Vol .1, spring 2021: 29-8. (In Persian)
- Rouhani, Hassan (2201). *Public security, national security and future challenges*, Strategy magazine, number 20. (In Persian)
- Sharapour, Mahmoud (2004). *Dimensions and functions of social capital and the consequences of its erosion, a collection of articles investigating social problems and harms in Iran*, Tehran: Payam Noor University Press. (In Persian)
- Shayegan, Fariba (2014). "Indicators of political trust from the perspective of Hazrat Ali (AS)", two scientific-research quarterly journals of Islam and Social Sciences, Q7, No. 14, Fall and Winter 2014: 115-138. (In Persian)
- Zahedi, Shamsosadat; Khanbashi, Mohammed (2013). "from public trust to political trust (a study on the relationship between public trust and political trust in Iran)", *Management Research Quarterly in Iran*, Vol.15, Number 4: 73-96 .(In Persian)
- Zouelm, Ali (2016). *Meeting on the efficiency of the revolution and the challenge of the efficiency of governments*, Islamic Thought and Culture Research Institute. (In Persian)
- Zoulem, Ali (2004). "Reflection on the concept of challenge; the word "challenge" in Iran's socio-cultural literature", *Zamaneh magazine*, Q4, 36, Shahrivar, pp. 34-37. (In Persian)